

Bakgrunnsmateriale til *Håndverkerne* av Line Knutzon
Trøndelag Teater, hovedscenen
Premiere 3. September 2011

Håndverkerne, en moderne komedie

Håndverkene (2008) handler om et ektepar som får oppussingsdrømmen sin knust av uærlige håndverkere. Samtidig trosser de selv all form for moral i jakten på sin boligdrøm. Selv om stykket er en dansk komedie, er temaene rundt oppussing og egoisme høyst aktuelle også her i Norge: Verdens rikeste og mest oppussingsglade land.

Line Knutzons stykke er en folkelig komedie, men stykket retter også skarp kritikk mot vår tids egoisme. I kjent Knutzonsk stil blandes det humoristiske med det absurde og eksistensialistiske. I Trøndelag Teaters versjon blir oppussingen et bilde på det norske hus. Hvilke verdier er det vi tufter samfunnet vårt på?

Handlingsreferat

I *Håndverkerne* møter vi Manfred og Alice. De er i gang med å pusse opp et gammelt hus. Dette har de leid inn håndverkere til å gjøre for seg. Svart. Alice er mer opptatt av fliser, interiør og dekor enn elektriske installasjoner og kloakk. Manfred, som er konsertfiolinist, bryr seg verken om fliser eller elektronikk, men han ser at pengene får bein å gå på i oppussingsprosjektet. Håndverkerne de har ansatt arbeider nemlig ikke bare svart, de er uærlige og rundstjeler byggherrene for både penger og materialer.

Dette skjønner verken Manfred eller Alice. Men den stigende frustrasjonen over at prosjektet aldri blir ferdig og den konstante invasjonen av håndverkerne, gjør at Manfred ved et uhell dytter en av håndverkerne ned trappen. Hun overlever ikke fallet og plutselig har Manfred og Alice har gjort seg skyldige i mord. Men i frykt for at byggeprosjektet vil stoppe opp, lar Manfred og Alice være med å varsle politiet. Etter dette første drapet blir Manfred og Alices moralske grenser til stadighet flyttet. Til sist skyr de ingen midler for å få sitt drømmehus.

Samtidsdramatiker Line Knutzon

Håndverkerne er skrevet i 2008 av danske Line Knutzon. Knutzon etablerte seg som en av de nye danske stemmene på 90-tallet, sammen med blant andre Nikoline Werdelin, Astrid Saalbach og Jokum Rhode. Knutzon er tidligere skuespiller, og foruten dramatikk har hun også skrevet for TV og radio med sin føljetong om Måvens og Peder.

Line Knutzon bruker ofte humor og absurd dialog for å undersøke eksistensialistiske problemstillinger. Helt fra hennes debut med *Splinten i hjertet* i 1991 (Aveny Teater) kan man ane en kritisk holdning til det livet samfunnet holder menneskene fanget i. I *Først bli'r man jo født* (1994) og *Snart kommer tiden* (1999, spilt på Trøndelag Teater i 2000) isolerer karakterene seg ved hjelp av en nesten barnslig fantasi, for å verne seg mot den truende omverdenen. Sistnevnte karakteristikk ser også ut til å passe til *Håndverkerne*. Alice ignorerer alle varsellamper når det gjelder de uærlige håndverkerne. Hun overser de slette forklaringene deres i frykt for å gå i konflikt, og for å innrømme egne svakheter. Samme tendensen kan ses, i en mer alvorlig grad, når Manfred og Alice sammen velger å myrde alle sine håndverkere uten at det får de store konsekvensene for dem.

Line Knutzon er blitt kaldt absurdist og sammenlignes blant andre med Samuel Beckett. Beckett gikk på nihilistisk vis inn for å skildre livets mangel på mening. Tydeligst i *Mens vi venter på Godot* (1949) hvor de to vagabondene Vladimir og Estragon venter på Godot, uten at noe skjer.

Knutzons karakterer ser også ut til å stå på stedet hvil. De utvikler seg lite og er ofte de samme når stykket starter som når det slutter, tross ytre omveltninger. Dette er tydelig i *Håndverkerne* hvor Manfred og Alice, tross flere mord på samvittigheten, klarer å få drømmehuset sitt ferdig, uten å virke særlig påvirket av det som har skjedd. Men hvor Becketts karakterer implisitt stiller seg filosofiske spørsmål om livet og dets verdi, er Line Knutzons karakterer mer opptatt av å tilpasse seg livet og unngå å bli konfrontert med sine egne valg.

Om *Håndverkerne* på Trøndelag Teater i 2011

Samtidstematikk

Nordmenn er på verdenstoppen når det gjelder oppussing. Bolig, interiør og design er blitt viktige identitetsmarkører for mange.

Prognosesenterets Bjørn Erik Øye sa i januar til *Fædrelandsvennen* at ifølge deres beregninger vil en gjennomsnittelig norsk husholdning pusse opp for ca 24.000 i år. Det vil si at vi totalt vil bruke over 50 milliarder kroner på oppussing i 2011.

Denne relativt dyre folkehobbyen kan muligvis henge sammen med at vi er et av verdens rikeste land, samtidig er vi også et land hvor forskjellen mellom fattig og rik øker hurtig. Sett på denne måten er *Håndverkerne* et "typisk norsk" stykke fordi det stiller ut den økende forskjellen mellom det man mener man har "rett" til i livet sitt (et flott hus, et lykkelig liv) og hva man må ofre for å få det (barnearbeid, urettferdighet og klima). Knutzons påstand

synes å være at ignoranse gir grobunn for kriminalitet og at egoisme avler egoisme. Dermed er det ikke bare de uærlige håndverkerne som får gjennomgå, men også de som tillater at kriminalitet skjer: Alice og Manfred ønsker ingen innsikt i håndverkernes hverdag eller problemer, de distanserer seg fra dem. Denne distansen gjør at klarer å overse at de er mennesker og dermed ta livet av dem.

Det utpreget norske i stykket har regissør Kjersti Haugen valgt å ta tak i gjennom en utstrakt bruk av norske referanser, både i musikk og i visualitet. Dermed blir husbyggingen også et symbol: Det norske hus som vi sammen engang skulle bygge, drømmeslottet vi lengter mot. Men hva er det norske hus tuftet på i dag? Hvilke verdier må tilsidesettes for å bygge vårt drømmeslott; vårt Soria Moria?

Deus ex machina

En av de minste rollene i stykket ønsket regissør Kjersti Haugen å besette med en person som kunne fremstå med en spesiell integritet. Oskar er en håndverker som kommer inn i andre akt og påpeker alle feilene som de andre håndverkerne har gjort. Men Alice vil ikke høre på ham, og dermed blir den eneste som kanskje kunne reddet byggeprosjektet, sendt på dør.

Fordi rollen fungerer som et sannhetsvitne, med en helt annen kompetanse enn håndverkerne på scenen, følte det naturlig å tilkalle hjelp utenifra. Rollen alternerer derfor mellom 10 håndverkere fra lokale firmaer i Trondheim, som spiller 3-5 forestillinger hver. Siden disse håndverkeren spiller seg selv, bruker de også sitt eget navn i stedet for Oskar.

Den dramaturgiske funksjonen som den ekte håndverkeren har, er som en såkalt *deus ex machina*. Dette er et velkjent dramaturgisk grep som stammer fra det antikke greske teatret og betyr ”Gud fra maskinen”. Spesielt Euripides løste sine tragedier ved at en gud steg ned fra himmelen (gjerne ved hjelp av en kran) og fortalte løsningen på problemene, eller reddet situasjonen. Grepet blir til stadighet brukt både i film og teater. Tenk bare på *Løvenes Konge* hvor Mufasa viser seg som et himmelbilde og veileder Simba til å ta det rette valget, eller i Molières *Tartuffe*, hvor et sendebud fra kongen hindrer katastrofen. I Tolvskillingsoperaen som vi i høst spiller på Gamle Scene blir grepet brukt ironisk fra Brechts side.

Den store feilen Alice og Manfred gjør er at de ikke lytter til denne ”guden”: En kvalifisert håndverker og en *deus ex machina*, som ikke bare kunne reddet hele byggeprosjektet men også skjebnene til Alice, Manfred og alle håndverkerne.

Trøndelagbaserte Kjersti Haugen har regi på forestillingen. De siste årene har hun gitt Trøndelag Teater oppsetninger som *Et Juleeventyr* (2007), *Spring Awakening* (2009) og *Et dukkehjem* (2010), for å nevne noen. Gjennom disse oppsetningene har hun markert seg som

en viktig stemme i Trondheim i norsk teater for øvrig. Med seg har hun Erlend Samnøen som koreograf. Samnøen har koreografert flere av Haugens oppsetninger, senest i den kritikerroste *Et dukkehjem*. Med fra dukkehjemmet er også Ane Skumsvoll som Alice. Etter hennes flotte tolkning av Nora på hovedscenen spiller hun enda en stor kvinnerolle på hovedscenen. Scenografien er ved Per Kristian Solbakken. Mangeårig scenograf på Trøndelag Teater. Dramaturg på Trøndelag Teater, Ingrid Weme Nilsen har laget en ny oversettelse for oss til denne oppsetningen.

Forslag til spørsmål som kan danne utgangspunkt for diskusjon:

- Hvem er gode og hvem er onde i Håndverkerne?
- På hvilken måte er Håndverkerne en samfunnskritisk komedie?
- Kan du komme på andre bøker, filmer eller teaterstykker hvor en *deus ex machina* redder heltene eller historien?
- Diskuter påstanden: Alice er vår tids Nora.

SCENE 5

Alle håndverkerne kommer inn. Glen går til kassen med kabler. Karola snakker i mobiltelefonen. De andre gjør forskjellige ting. Alice blir overflødig.

GLEN

BECKMANN?

KAROLA (*i mobiltelefonen, over den følgende dialogen*)

Det er klart, men du må si at han må kjøre ut til Fosen og kjøpe det... nei, det er ikke bro, han må ta ferja, det kan ta litt tid... ta med litt niste... noe å drikke kanskje...

GLEN

Hva faen er det der?

BECKMANN

Du har brukt spiralbor!

KAROLA (*fortsatt i mobil*)

Rett frem, rett frem, så kommer du til en fotballbane... er du ved en fotballbane?

GLEN

HOLD KJEFT KAROLA.

BECKMANN

Du må bruke forsenkningsbor!

ALICE

Øh, unnskyld, kan jeg bare...

Karola begynner å slå på toalettveggen med en kjempehammer.

ALICE

Unnskyld... kan jeg... eh, kan jeg spørre om hvorfor hun river ned den veggen?

Stillhet et kort sekund. Glen og Beckmann ser på henne. Karola banker igjen.

BECKMANN (*til Glen*)

Det er en kobling som er overbelastet, jeg skal bare... (*han ser Alice*) ... du skal gå vekk. DU SKAL GÅ VEKK!!!

ALICE

Unnskyld.

GLEN

Gå bort dit.

ALICE

Hit?

GLEN

Lenger.

ALICE

Her?

GLEN

Litt lenger.

Alice havner i et hjørne.

BECKMANN

Se nå! Se, nå er den røde der, sånn at du ikke overbelastet den – se nå! Og så sørger du for at den ene el-gruppa er koblet ut.

GLEN

Godt... fino bambino.

ALICE

Øh, kan jeg spørre, kommer den veggen opp igjen før kvelden?

GLEN

Det tror jeg ikke du skal regne med.

ALICE

Okei... men... eh... trappen? Skal dere begynne med trappen?

GLEN

Nei, kommunen skal spyle hovedkloakken og vi må gå inn gjennom kumløkket utenfor døren.

ALICE

Men du sa til Manfred at dere skulle ta den i dag.

GLEN

Har jeg sagt det?

ALICE

Ja, og så sa du at kjøkkenet skulle opp.

GLEN

Nei, det har jeg faktisk ikke sagt.

ALICE

Jo, du sa det på svensk...

Alle ler.

GLEN

Nei... (*må le*) nei, vent litt nå, følg med litte grann her nå frøken, hva er det du heter igjen?

Alle stirrer.

ALICE (*krenket*)

...du vet da godt hva jeg heter... jeg heter Alice og du har gått rundt i mitt hjem hver dag de siste fire månedene...

GLEN

Okei, så sier vi det sånn...

ALICE

... men det er da ikke noe "å si". Det vet vi jo at du har gjort!

GLEN

Greit, da sier vi det sånn at vi sier det sånn at det er noe vi vet at jeg har gjort.

ALICE

Men...

GLEN

KAROLA! Vi går ut og henter de store pallene.

ALICE

Hvorfor kan vi ikke bare... (*underleppen skjelver*) hvorfor skal det være så innviklet... jeg skjønner jo at dere ikke kan bygge trappen hvis kloakken skal spyles først, men da må dere fortelle meg det!

MAREK (*på gesimsen*)

We have to tell the lady.

GLEN

I have told her.

MAREK

He has told you. Why don't you listen?

GLEN

Speak probably to the lady.

HALVBROR

Glen, kan vi ikke snakke norsk.

GLEN

Hold kjeft.

ALICE

Jeg kan faktisk ikke huske at han har sagt noe om det, men det er heller ikke det som er poenget.

GLEN

Nei vel!?

ALICE

Det er bare, forstår dere ikke... Manfred og jeg, vi prøver, eller vi vil så gjerne... VI ER JO SNILLE, vi prøver å pusse opp et hus, på en ordentlig måte, kan dere ikke forstå det? Vi er ikke onde!?

De stirrer. Det er stille. Karolas telefon ringer. Situasjonen går i oppløsning.